

УДК 368.029

К. В. Третяк,
аспірант, ДВНЗ "КНЕУ імені Вадима Гетьмана", м. Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

К. Tretiak,
postgraduate student of Insurance Department of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

IMPROVEMENT OF REINSURANCE MARKET STATE REGULATION IN UKRAINE

Становлення в Україні нового соціально-економічного середовища із верховенством права, належним захистом прав споживачів спонукає до побудови зваженої системи державного нагляду і регулювання у страховому секторі економіки, загалом, та на ринку перестраховання, безпосередньо. Роль держави у регулюванні процесів перестраховання за сучасних умов розвитку економіки України є важливою та необхідною. Подальше удосконалення засад нагляду, регулювання та контролю за проведенням операцій з перестраховання є вагомим кроком реалізації політики стимулювання розвитку вітчизняного ринку перестраховання, за допомогою інструментів якого можливим є вирішення багатьох питань: мінімізація втрат вітчизняних суб'єктів господарювання від настання значних за розмірами несприятливих подій; забезпечення подальшого розширення українського ринку страхування та його вихід на новий рівень розвитку; розширення інвестиційних можливостей економіки держави через зростання капіталізації українських страхових компаній і, водночас, збільшення частки іноземних перестраховальників на вітчизняному ринку.

The establishment of a new socio-economic environment with the rule of law, appropriate consumer rights protection in Ukraine encourages constructing state supervision balanced system and regulating the insurance sector, in general, and the reinsurance market, directly. The state role in regulating reinsurance processes in modern realities of Ukrainian economic development is very important and required. Further improvement of the supervision principles, regulation and control over the operations of reinsurance is an important step in implementing the policy of stimulating domestic reinsurance market, with the tools of which it is possible to resolve many issues, minimizing the loss of domestic business entities from the onset of significant size adverse events of various kinds; to provide further expanding of Ukrainian insurance market and its access to the new level of development; to increase investment opportunities of the state economy by using Ukrainian capital of insurance companies and by increasing the share of foreign reinsurers in the domestic market.

Ключові слова: державне регулювання, ринок перестраховання, методи державного регулювання, регулятор ринку.

Key words: state regulation, reinsurance market, methods of state regulation, market regulator.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Для того щоб співробітництво з країнами Західної та Східної Європи, а також іншими розвинутими ринками провелося на паритетній основі, виникає об'єктивна необхідність у вдосконаленні внутрішнього правового поля, стабілізації економіки, нівелюванні впливу політичних ризиків; стимулюванні розвитку інституту професійних перестраховиків; активізації роботи перестрахових брокерів; запровадженні інноваційних послуг з перестраховання. Розв'язати більшість цих проблем можливо за умов покращення державного регулювання ринку перестраховання, ґрунтовного вивчення його особливостей, що сприятиме динамічному його розвитку та ефективному функціонуванню.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню теоретичних засад і практичних аспектів державного регулювання ринку перестраховання присвятили свої наукові праці вітчизняні вчені-економісти: Базилевич В.Д., Васильєва Т.А., Гаманкова О.О., Залетов О.М., Кнейслер О.В., Козьменко О.В., Козьменко Т.А., Плиса В.Й., Татаріна Т.В., Ткаченко Н.В., Фурман В.М. Проте багато питань, пов'язаних із удосконаленням державного регулювання ринку перестраховання, розв'язання яких має важливе

наукове і практичне значення, залишаються недостатньо опрацьованими.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Високо оцінюючи внесок науковців і практиків у вивчення питань державного регулювання, необхідності його реформування, є підстави стверджувати, що ця проблема потребує подальших досліджень. Сучасні українські реалії складного політичного та економічного становища в державі засвідчують існування недоліків та невирішених проблем в усіх сферах, в тому числі і в регулюванні страхових та перестрахових відносин, які потребують подальшого дослідження та вирішення. Подальше дослідження особливостей державного регулювання міжнародного ринку перестраховання дозволить виділити внутрішні і зовнішні чинники, що заважають ефективному розвитку вітчизняного ринку перестраховання і зумовлюють необхідність подальшого його реформування за допомогою регулюючих важелів держави.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою написання статті є дослідження державного регулювання вітчизняного ринку перестраховання та необхідності його удосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Сучасний ринок перестраховання в Україні, враховуючи ускладнення політичної та економічної ситуації в країні, не готовий в повному обсязі забезпечувати зміцнення та підтримання фінансової стабільності страхового сектору. Належний розвиток ринку перестраховання визначається характером його регулювання та межами державного впливу.

Ми поділяємо думку вченого Базилевича В.Д. щодо впливу надмірного втручання держави у перестрахову діяльність, в результаті чого зростає вартість перестрахових послуг, зменшуються обсяги перестраховування. "А недосягненню державного регулювання сприяє послабленню державного контролю за діяльністю учасників перестраховувального ринку, що створює умови для поширення "схемного" перестраховування" [1, с. 7]. Дійсно, на вітчизняному ринку перестраховування має бути запроваджена збалансована політика державного регулювання та нагляду, яка б враховувала та захищала інтереси як споживачів так і продавців послуг перестраховування.

На думку науковця Татаріної Т.В., регулювання перестраховувальної діяльності та його правова база має ґрунтуватися на трьох принципах:

По-перше, страхове право не повинно обмежувати страховика у придбанні оптимального перестраховувального захисту як в країні, так і за її межами.

По-друге, вітчизняні та іноземні перестраховики мають працювати в достатньо вільних умовах, які дозволяють їм пристосовувати свої продукти до потреб цедентів, укладати з ними перестраховувальні договори за обсягом, який партнери вважають доцільним, а також здійснювати необхідні платежі.

По-третє, враховуючи потреби страховиків і перестраховиків, держава в той же час повинна дбати і про інтереси страхувальників [2].

Рівновага даних принципів створює надійну основу для ефективного функціонування ринку перестраховування в країні. Навпаки, при надто жорсткому регулюванні страхових і перестрахових відносин, розвиток національних ринків може навіть гальмувати.

В економічній літературі приділяється значна увага трактуванню необхідності державного регулювання страхового ринку і, зокрема, перестрахового, проте однозначності у його тлумаченні немає і тому всі визначення можна згрупувати за певними ознаками у два напрями.

Щодо першого напрямку, то його представники (науковці Внукова Н.М., Боженко А.С.) вважають, що державне регулювання ринку перестраховування пов'язане із діяльністю держави по розробці та імплементації необхідних координаційних правил та процедур, створення оптимально сприятливих умов для роботи вітчизняних страховиків задля розвитку системи державного страхового нагляду.

Представники іншого напрямку (вчені Кнейслер О.В., Залетов О.М., Волошина А.) визначають державне регулювання як сукупність методів, форм та інструментів регулювання і впливу держави на процеси, що відбуваються на ринку перестраховування. Іншими словами, державне регулювання страхового (перестрахового) ринку — це система економічних і адміністративно-правових відносин, які виникають між його суб'єктами і державою в результаті цілеспрямованого впливу держави на страховий ринок через адміністративно-правові та економічні регулятори.

Вважаємо, що за умов незрілості ринку перестраховування в Україні, нестабільності фінансово-економічної системи держави, необхідно проводити змішану політику державного нагляду, що поєднує прямий вплив держави на процеси перестраховування за рахунок адміністративних та еконо-

мічних інструментів, і запровадження координаційних правил та процедур. Таке поєднання дозволить збалансувати інтереси учасників ринку перестраховування та держави.

В Україні регулятор ринку в особі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг реалізує політику державного нагляду та контролю відповідно основ другого напрямку, проте, поступово запроваджує політику комбінованого нагляду.

Державний нагляд та контроль в Україні забезпечується шляхом використання прямих та непрямих методів державного впливу. Якщо прямі методи притаманні авторитарному державному нагляду, то непрямі методи використовуються державами з ринковою економікою (рис. 1).

Прямий метод державного регулювання передбачає безпосередню участь держави в побудові і запровадженні системи нагляду та контролю на ринку за допомогою правових та адміністративних методів. Використовуючи цей метод держава в особі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг координує роботу ринку, захищає інтереси суб'єктів ринку перестраховування, забезпечує чесну конкуренцію, представляє інтереси вітчизняних страховиків на міжнародному ринку страхування.

Непрямий метод державного регулювання спирається виключно на фінансово-економічні важелі (визначає ринкові правила гри, забезпечує регулювання ринкової діяльності, грошово-кредитне регулювання тощо).

Серед науковців панують різні думки стосовно складових прямого та опосередкованого державного регулювання ринку. М.С. Жилкіна, В.Й. Плиса, З.П. Плиса, В.М. Фурман до прямих методів відносять адміністративне регулювання, а до непрямих — економічне регулювання. О.І. Андрєєва, Н.В. Ткаченко, С.Л. Сухонос вважають, що до прямих методів державного регулювання належить: державно-господарське управління, що характеризує безпосередню активну участь держави в економічному житті суспільства, а відтак і у функціонуванні страхового та перестрахового ринків; адміністративно-правове регулювання, яке полягає у визначенні певних умов функціонування суб'єктів господарювання, "правил гри" на страховому ринку, що визначають правові рамки для його учасників; стратегічне планування і прогнозування, за допомогою яких держава визначає траєкторію розвитку економічної системи та її інституцій; регулювання фінансової діяльності, що передбачає здійснення контролю за окремими аспектами фінансової діяльності суб'єктів ринку. Серед непрямих (опосередкованих) методів автори виокремлюють грошово-кредитне регулювання. О.Й. Жабинець зазначає, що державне регулювання страхової діяльності відбувається за допомогою двох методів: методу непрямого впливу (через податкову, інвестиційну, тарифну, антимонопольну та іншу політику держави) та методу прямого втручання у процес його функціонування: проведення законотворчої роботи та організації нагляду і контролю [3, с. 114—115].

Порівнюючи різні погляди науковців, вважаємо, що державне регулювання буде ефективним та всеохоплюючим при використанні державою як прямих, так і непрямих методів регулювання ринку перестраховування. Окрім того, за умов становлення ринкового середовища в Україні, непрямі методи регулювання ринку мають переважати, оскільки ринок стане ефективнішим при здоровій конкурентній боротьбі відповідно до законів попиту та пропозиції.

У 90-х роках, на початку зародження та становлення ринку страхування та перестраховування в Україні, ще не існувало потужної правової бази, яка б відповідала вимогам ринкової економіки. А спадок радянського періоду в правовій сфері регулювання ринку не можна було застосовувати, враховуючи наявний державний монополізм. Тому, правове регулювання відносин між сторонами перестрахо-

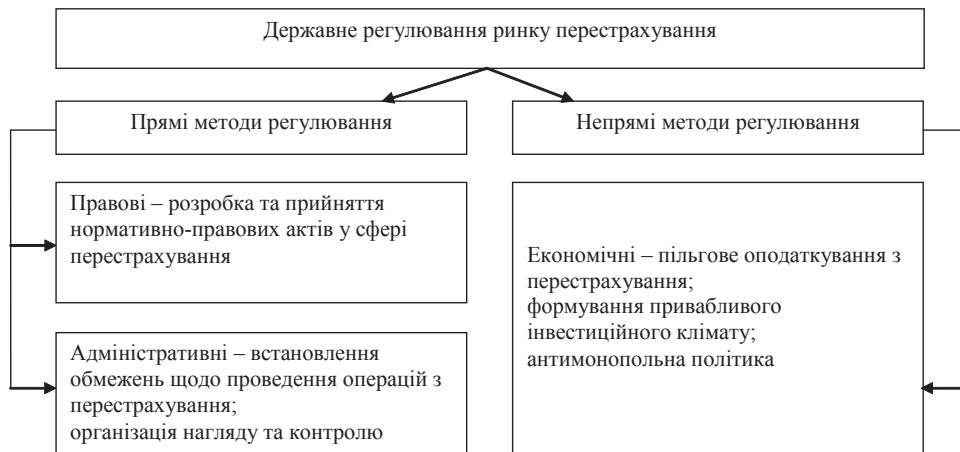

Рис. 1. Методи державного регулювання ринку перестраховування в Україні

Джерело: складено автором.

вих операцій на початковому етапі розвитку здійснювалося за допомогою договірних норм, при цьому абсолютна їх більшість була запозичена із зарубіжної практики функціонування страхових та перестрахових ринків. Але тут варто підкреслити основну невідповідність: переймаючи традиції державного регулювання у іноземних партнерів, в країнах яких склалися давні, вивірені часом традиції договірного перестраховування, вітчизняний страховий ринок стикнувся із наступними проблемами:

- низький рівень культури в сфері перестрахових відносин;
- недостатній професіоналізм державних регулюючих структур;
- неузгодженість деяких положень законодавчих актів у сфері страхування та перестраховування;
- непрозорість співпраці учасників ринку перестраховування;
- наявність прогалин інформації на ринку щодо здійснення операцій за вхідним перестраховуванням.

Сьогодні учасники вітчизняного ринку перестраховування працюють як із партнерами міжнародного ринку страхування, так і з пострадянського простору, і у своїй співпраці вони повинні зважати на особливості їх розвитку. Тож, глобалізаційні процеси, котрі посилюються в останнє десятиліття на світовому ринку впливають і на вітчизняний ринок перестраховування.

Науковець Гаманкова О.О. вважає, що "світові глобалізаційні процеси, які знайшли своє поширення і в Україні, змусили державу посилити регулюючі засади в економіці, проте ці засади потребують постійного розвитку і вдосконалення. Разом з тим очевидно, що ані Уряд, ані вітчизняні страховики не мали серйозного економічного обґрунтування, а також аналізу переваг і недоліків вступу України до СОТ, не уявляли наслідків цього вступу для вітчизняного ринку страхування [4, с. 220—221].

Враховуючи недостатньо великий досвід роботи вітчизняного ринку перестраховування, регулятор застосовує посилений державний нагляд та контроль.

Фактично в Україні реалізовано авторитарний тип жорсткого державного регулювання та контролю (яскравим представником такого типу регулювання є Німеччина). Проте Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг врахувала потреби ринку та основні тенденції змін на світовому ринку, прийнявши рішення щодо запровадження в Україні пруденційного нагляду [5].

Вчені Козьменко О.В., Козьменко С.М., Васильєва Т.А. вважають, що реалізація пруденційного нагляду надасть можливість: підвищити контроль за компаніями, функціонування яких може призвести до невиконання ними взятих перед

клієнтами зобов'язань; попередити ситуації, пов'язані з неплатоспроможністю страхових і перестрахових компаній; забезпечити достатній рівень фінансової стійкості суб'єктів страхового і перестрахового ринків на основі застосування корегувальних засобів впливу [6, с. 354—355].

Окреслені проблеми та неузгодженості державного нагляду призвели до наявних системних прогалин у розвитку ринку перестраховування в Україні (рис. 2).

Розвиток вітчизняного ринку перестраховування супроводжується цілою низкою внутрішніх загроз, зокрема:

1. Низька місткість страхового ринку, що знижує його можливості щодо покриття ризиків різних за однорідністю та за обсягами.
2. Відсутність в Україні професійних перестраховиків обмежує та стримує розвиток ринку перестраховування, активну його співпрацю з іноземними партнерами.
3. Незначний вплив посередників на ринок перестраховування, хоча їх роль у просуванні перестрахової послуги є важливою. Реалізація політики активізації та популяризації роботи посередників на ринку стала б стимулюючим фактором його розвитку.
4. На ринку перестраховування постійно відчувається недостатність якісно підготовлених, з ринковим мисленням андеррайтерів.
5. Неузгодженість ряду положень в законодавчих актах у сфері перестраховування заважає ефективним перестраховим відносинам в країні та за її межами. А зарегульований ринок перестраховування втрачає можливість самоорганізації та розвитку на засадах здорової ринкової конкуренції.

Разом з тим, існують також зовнішні загрози у розвитку ринку перестраховування в Україні:

1. Нестабільна політична та економічна ситуація в країні. Дестабілізуючий вплив на страховий та перестраховий ринки в 2014—2015 роках спричинила девальвація національної валюти, що стало причиною ускладнення роботи страховиків при купівлі валюти для перерахування належних премій чи здійсненні виплат за договорами з іноземними партнерами. Постійні політичні зміни призводять і до змін в складі членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг і це позначається на політиці регулятора на ринку в цілому.
2. Через складну політично-економічну ситуацію в країні ускладнюється реалізація інвестиційних проектів.
3. Початковий етап розвитку вітчизняного ринку перестраховування обумовлює неспроможність в повній мірі впливати на формування попиту і пропозиції. Саме тому, реалізація перестрахової послуги здійснюється не завжди за ринковими механізмами.
4. Негативний вплив на розвиток ринків окремих країн світу (і України) мають наслідки світової економічної кризи 2008—2009 рр., які ще й дотепер відчуваються на вітчизняному ринку перестраховування.
5. Глобалізаційні процеси, що відбуваються в світі, мають значний вплив на економіки окремих країн. Та ці зміни не завжди носять позитивний характер, зокрема, втрачається ідентичний характер національного ринку перестраховування, спостерігається залежність цін на перестрахову послугу

Рис. 2. Внутрішні і зовнішні загрози розвитку ринку перестрахування в Україні

Джерело: складено автором.

від стану розвитку економіки провідних країн світу. Негативним наслідком глобалізаційних процесів є відтік капіталів за кордон.

Наявні загрози зумовлюють необхідність перетворення на національному ринку перестрахування задля формування конкурентоздатного, капіталізованого, регульованого ринку, на якому будуть враховуватись інтереси перестраховиків та перестраховувальників, перестрахових посередників та держави в рівній мірі.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідивши питання державного регулювання перестрахового ринку, можна дійти наступних висновків:

1. Дослідження особливостей державного регулювання ринку перестрахування в Україні виявило значні суперечності, що супроводжуються багатьма проблемами, які потребують негайного вирішення.

2. Вважаємо, що державне регулювання ринку перестрахування має поєднувати як прямі, так і непрямі методи, комплексне застосування яких відповідає його основній меті — узгодженню і збалансуванню інтересів учасників перестрахових відносин.

3. Подолання обґрунтованих у статті внутрішніх і зовнішніх загроз за допомогою регуляторних важелів держави, сприятиме розвитку вітчизняного ринку перестрахування, а, у найближчому майбутньому, враховуючи прагнення нашої країни до повного членства в ЄС та перспективи стабільного економічного розвитку, інтеграції України до світового фінансового простору.

Література:

1. Базилевич В.Д. Сучасна парадигма страхування: суть та протиріччя / В.Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — Серія "Економіка". — 2006. — Вип. 81—82. — С. 6—9.

2. Татаріна Т.В. Реформування законодавчої бази перестрахування в Україні // Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана; Наукове товариство Івана

Кушніра. — 2012 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=273>

3. Кнейслер О.В. Інституціональні регулятори ринку перестрахування в Україні // О.В. Кнейслер / Банківська справа. — 2012. — № 1. — С. 110—118.

4. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О.О.Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.

5. Програма розвитку страхового ринку України на 2001—2004 роки. Затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2001 р. №98. — К.: Офіційний вісник, 2001. — № 5.

6. Козьменко О.В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія / О.В. Козьменко, С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва та ін. — Суми: Університетська книга, 2011. — 388 с.

References:

1. Bazylevych, V.D. (2006), "Modern insurance paradigm: the nature and contradictions", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 81—82, pp. 6—9.

2. Tatarina, T.V. (2012), "Reinsurance legal framework reforming in Ukraine", *Kyivs'kyi natsional'nyi ekonomichnyi universytet im. V. Het'mana, Naukove tovarystvo Ivana Kushnira* [Online], available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=273> (Accessed 10 Oct 2015).

3. Knejsler, O.V. (2012), "Reinsurance market institutional controls in Ukraine", *Bankivs'ka справа*, vol. 1, pp. 110—118.

4. Hamankova, O.O. (2009), *Rynok strakhovykh posluh Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Insurance industry of Ukraine: theory, methodology, practice], KNEU, Kyiv, Ukraine.

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2001), "The Ukrainian insurance market program on 2001—2004", *Ofitsiyni visnyk*, vol. 5.

6. Kozmenko, O.V. (2011), *Strahovi i perestrahovi rynky v epohu globalizatsii* [Insurance and reinsurance markets in the era of globalization], *Universytetska knyga*, Sumy, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2015 р.